

Asia: VN/12457/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024)

Luku 1. Johdanto

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse alaluku tai sivunumero.

-

Luku 2. Yhteiskunnan elintärkeät toiminnot

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse alaluku tai sivunumero.

-

Luku 3. Yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuvat uhkat

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse alaluku tai sivunumero.

-

Luku 4. Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse alaluku tai sivunumero.

-

Luku 5. Kokonaisturvallisuuden toimijat

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse alaluku tai sivunumero.

-

Luku 6. Kokonaisturvallisuuden tulevaisuus

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse alaluku tai sivunumero.

-

OSA 2: Strategiset tehtävät

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse strategisen tehtävän numero ja nimi sekä nimeä osio (Päämäärä ja tavoitteet; Toiminta-ajatus; Toimijat).

-

Yleiset kommentit strategialuonnokseen.

Kirjoita yleiset havaintosi strategialuonnoksesta.

Turvallisuuskomitean sihteeristö on pyytänyt lausuntoa luonnoksesta yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024.

Yhteiskunnan turvallisuusstrategia kuvaa kokonaisturvallisuuden koko yhteiskunnan asiana. Uutena kokonaisuutena aiempiin strategioihin verrattuna varautumisen lisäksi käsitellään kykyä vastata häiriötilanteisiin ja kriiseihin, eli vastetta. Elintärkeiden toimintojen ja turvallisuustoimijoiden sijasta painotetaan enemmän itse toimintaa.

Lausuntokierroksen tarkoituksena on kerätä kokonaisturvallisuuden toimijoilta mahdollisimman laaja-alaisesti näkemyksiä strategialuonnoksen kehittämiseksi ja viimeistelemiseksi. Yhteiskunnan turvallisuusstrategia on tarkoitus hyväksyä valtioneuvoston periaatepäätöksenä loppuvuodesta 2024.

Totean lausuntonani seuraavan.

Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa on mainittu useita yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin liittyviä oikeusasiamiehen tehtäviin keskeisesti liittyviä periaatteita ja tehtäviä. Nähdäkseni oikeusasiamiehen (vastaavasti oikeuskanslerin) roolia ja tehtäviä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaajana ei strategiassa ole tunnistettu lainkaan, vaikka tehtävät liittyvät keskeisesti muun muassa strategialuonnoksessa sivuttuun oikeusvaltioperiaatteeseen. Toimivalla laillisuusvalvonnalla on keskeinen rooli oikeusvaltion turvaajana.

Oikeusvaltioperiaatteen keskeisimpiin ainesosiin kuuluvat erityisesti julkisen vallan käytön lakiperustaisuus ja lakisidonnaisuus (PL 2 § 3 mom), perusoikeusjärjestelmä, joka takaa yksilön oikeudet ja vapaudet, sekä riippumaton oikeuslaitos. Kaikkien näiden ainesosien toteutumisen valvonta kuuluu oikeusasiamiehen nimenomaisiin perustuslaissa säädettyihin tehtäviin. Nämä tehtävät liittyvät keskeisesti strategialuonnoksessa käsiteltyyn valtion ylimmän johdon päätöksenteon ja toimintaedellytysten turvaamiseen sekä oikeusjärjestelmän toimintakyvyn turvaamiseen.

Oikeusasiamiehen valvontavaltaan kuuluvat kaikki viranomaiset ja julkista tehtävää hoitavat yksityiset. Julkisen vallan elimistä ainoastaan eduskunta ja kansanedustajat jäävät oikeusasiamiehen toimivallan ulkopuolelle.

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ja strategisten tehtävien näkökulmasta on huomattava, että perustuslain 110 §:n mukaan oikeusasiamies voi ajaa syytettä tai määrätä syytteen nostettavaksi laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa. Oikeusasiamiehellä on siis syyteoikeus, joka ulottuu kaikkeen oikeusasiamiehen valvonnan alaiseen toimintaan, eli kaikkiin virkamiesten ja julkista tehtävää hoitavien tekemiin rikoksiin. Valtioneuvoston jäsenten osalta oikeusasiamiehellä on perustuslain 115 §:ssä säädetty toimivalta ministerivastuuasian vireillepanoon. Perustuslain 113 §:n

mukaan oikeusasiamies voi panna vireille myös tasavallan presidentin rikosoikeudellista vastuuta koskevan asian.

Perustuslain 112 §:n mukaan, jos oikeuskansleri havaitsee valtioneuvoston tai ministerin taikka tasavallan presidentin päätöksen tai toimenpiteen laillisuuden antavan aiheita huomautukseen, hänen tulee esittää huomautuksensa perusteluineen. Jos se jätetään ottamatta huomioon, oikeuskanslerin tulee merkittyä kannanottonsa valtioneuvoston pöytäkirjaan ja tarvittaessa ryhtyä muihin toimenpiteisiin. Myös oikeusasiamiehellä on vastaava oikeus tehdä huomautus ja ryhtyä muihin toimenpiteisiin.

Ylempien laillisuusvalvojen tehtävät liittyvät siis keskeisesti strategiassa mainittuun johtamiseen ja valtion ylimmän johdon päätöksentekoon ja toimintaedellytysten turvaamiseen (sivu 70).

Oikeusasiamiehen perus- ja ihmisoikeuksien valvonta- ja edistämistehtävää tukee oikeusasiamiehen kanslian yhteydessä toimiva Ihmisoikeuskeskus, jonka lakisääteisiin tehtäviin kuuluvat muun muassa perus- ja ihmisoikeuksia koskeva tiedotus, kasvatusta, koulutus ja tutkimus. Oikeusasiamies, Ihmisoikeuskeskus ja sen ihmisoikeusvaltuuskunta muodostavat yhdessä YK:n ns. Pariisin periaatteiden mukaisen Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution. Näillä tehtävillä on osaltaan liitännäistä strategialuonnoksessa mainittuun kansainväliseen ja EU-toimintaan, joka niin ikään on mainittu yhdeksi strategiseksi tehtäväksi.

Suomen perustuslaissa laillisuusvalvontaan on kiinnitetty erityistä huomiota. Tämä ilmenee jo siitä, että perustuslaissa on säädetty oikeusasiamiehen asemasta, tehtävistä tai toimivaltuuksista yhteensä 11 pykälässä. Suomessa on myös kansainvälisesti ainutlaatuinen kahden ylimmän laillisuusvalvojan järjestelmä; Eduskunnalla on sen valitsema oikeusasiamies ja valtioneuvostolla tasavallan presidentin nimittämä oikeuskansleri, joiden toimivalta julkisten tehtävien valvonnassa on identtinen.

Toimivalla laillisuusvalvonnalla on taas kytköksiä väestön toimintakykyyn ja henkiseen kriisin kestävyteen, koska oikeusasiamiehen tehtävänä on varmistaa, että viranomaiset toimivat lainmukaisesti ja että kansalaisten oikeudet säilyvät suojattuina myös poikkeusoloissa. Oikeusasiamiehen tehtävänä on valvoa julkisen vallan käyttöä eli muun muassa kansalaisten peruspalveluiden toteutumista kaikissa tilanteissa.

Suomessa oikeusvaltiosta on huolehdittu hyvin, mutta myös toisenlaisiin olosuhteisiin on syytä varautua. Oikeusvaltion yhtenä keskeisenä turvaajana toimii eduskunnan oikeusasiamies. Perustuslakivaliokunta on lukenut oikeusasiamiehen toiminnan Suomen valtiosääntöidentiteettiin kuuluvaksi.

Näkemykseni mukaan strategialuonnoksessa tulisi huomioida oikeusasiamiehen (vastaavasti oikeuskanslerin) tehtävä yhtenä julkiselle vallalle kuuluvana strategisena tehtävänä, jonka toiminta tulisi turvata kaikissa tilanteissa.

